

Вътрешнополитически пречки пред руско-украинско примирие

д-р Андреас Умланд

Тази статия се основава на доклад на SCEEUS.

Преводът и публикуването на статията на български език се осъществяват от Института за глобални анализи.

За автора:

Д-р Андреас Умланд е анализатор в Стокхолмския център за източноевропейски изследвания към Шведския институт за международни отношения и асоцииран професор по политически науки в Националния университет "Киево-Могилянска академия". Завършва докторантура по политика в Кеймбриджкия университет, както и в Свободния университет в Берлин; магистратура по руски науки в Оксфордския университет и магистратура по политически науки в Станфорд. Бил е научен сътрудник в Харвард, Станфорд, Оксфорд. Редактор е на поредицата "Soviet and Post-Soviet Politics and Society" и "Ukrainian

Voices". Основните научни интереси на д-р Умланд са в областта на руската и украинската вътрешна и външна политика, национализъм, евразийство, източноевропейска политика.

Резюме

В общественото пространство се води интензивен дебат за това кога и как да се спре руската агресия срещу Украйна. Редица автори, твърдят, че е възможно скорошно прекратяване на бойните действия чрез преговори за преустановяване на огъня или мирно споразумение. Подобни предложения мълчаливо предполагат или дори изрично предлагат териториални отстъпки от страна на Украйна, т.е. отлагане или само частичен обрат на руските анексии на украински територии. При по-внимателно разглеждане обаче тези планове са непрактични. Те или пренебрегват, или омаловажават значителните вътрешнополитически пречки пред осъществяването на руско-украинско примирие, основано на териториален компромис, т.е. сделка "земя срещу мир". Освен това Кримският полуостров често се разглежда погрешно като окончателно загубен за Украйна и сега принадлежащ на Русия, като се омаловажава взаимовръзката между руските анексии от 2014 г. и 2022 г. Говорителите и коментаторите, които се интересуват от Украйна, трябва да се противопоставят на опростените представяния и решения на сложния териториален въпрос в рамките на конфронтацията на Киев с Москва. Значителните политически пречки пред устойчиво руско-украинско споразумение трябва да станат по-известни сред елитите и широката аудитория извън Източна Европа. Тясната връзка между руската авантюра в Крим преди девет години и втората анексия от 2022 г. трябва да стане по-добре разбираема за политици, журналисти, дипломати и общи наблюдатели.

Въведение

Наблюдението на германския канцлер Ото фон Бисмарк, че "политиката е изкуството на възможното", би могло да служи за кредо на много самопровъзгласили се прагматици, коментиращи руската война за унищожение срещу Украйна. Някои от тези политически коментатори и политици днес призовават за незабавни преговори и примирие между Киев и Москва. Те имплицитно или експлицитно предлагат украински териториални отстъпки на Русия, за да се постигне мир в Източна Европа.

Подобни предложения не са непременно израз на етичен и/или правен nihilизъм. Дори много от предполагаемо прагматичните привърженици на бързото прекратяване на руско-украинската война чрез преговори признават по принцип правото на Украйна на самозащита. Някои от тях дори обявяват за желателно пълното възстановяване на украинските граници. Въпреки това те приемат, че Киев и/или Западът не разполагат с достатъчно политическа преценка и стратегическо благоразумие, когато продължават да прилагат конфронтационния си подход спрямо Москва. **Откритата подкрепа на Запада за Украйна, според тази гледна точка, е мотивирана от непрактични идеали.** Емоционално обусловените надежди са

разбираеми, но, както гласи аргументът, те пречат на целеустременото поведение. Политическият прагматизъм, а не високият идеализъм – според логиката на тези дискурси – ще служи по-добре на каузата на мира и в крайна сметка дори на украинските интереси.

Уроците от 2022 г.

Както показва изминалата година, оценката за това кое е реалистично и кое – нереалистично, в руско-украинската война, обаче може да бъде променлива. До февруари 2022 г. на някои анализатори се струваше рационално и професионално да приемат, че Украйна бързо ще се срине при пълномасщабно руско военно нападение. Имаше и предложения преди февруари 2022 г. да не се предоставят западни оръжия на украинците[1]. Такова въоръжаване, според прагматиците, само би удължило неизбежната агония на Украйна в случай на ескалация. Този подход не само подценяваше истинността на украинофобията на Кремъл, но и подхранваше руските експанзионистични амбиции, съобщавайки публично, че Украйна е слаба, и внушавайки, че Киев няма да се възползва от значителна западна подкрепа. **Като подценяваха украинските патриотични настроения и военен професионализъм, редица автори предполагаха, че Русия лесно ще завладее Украйна.** Военната помощ за Украйна беше представена като импулсивна и нестратегическа. Въпреки че тези гласове не спечелиха, те присъстваха, съопределяха обществения дискурс и влияеха върху политиките.

Голяма част от техния привиден прагматизъм, както стана ясно по-късно, не само беше дезинформиран, но и разкриваше схематична форма на мислене. Прилагаха се по-скоро опростени дедукции, отколкото емпирични изследвания, за да се създадат далечни геополитически тълкувания и външнополитически съвети. Тези аргументи, които се основаваха по-скоро на общоприети понятия, отколкото на регионални познания, бяха резултат от стратегическо късогледство.

Както опитът от предишната фаза на войната вече подсказваше през 2014-21 г., **конфликтът между Русия и Украйна е екзистенциален – и то не само за украинците.** Той е от значение и за държавното устройство, идентичността и съдбата на руската нация. Много политици, интелектуалци и обикновени граждани в Русия разбират, че войната не е просто за териториалния и политическия контрол на Москва или Киев над украинската земя. Вместо това те възприемат конфронтацията като борба за съдбата на собствения си народ и държава. От 2014 г. насам тероризирането на цивилното население на анексирания Крим и окупираните части на Донбас от страна на Русия е съпроводено от все по-яръстна реторика на Кремъл. Тези и други особености на подхода на Москва към Украйна подсказваха още преди февруари

2022 г., че по-нататъшното разширяване на властта на Русия ще означава не само край на свободата за завладените региони. То би означавало и масово нарушаване на правата на човека за цивилните жители на новоокупираните територии. Поведението на Русия в Крим и Донбас е само повторение на поведението на Москва в Украйна по време на царския и съветския период, както и в други части на света – в миналото или в по-ново време.

Непрактичността на предполагаемия прагматизъм

Пропуските, които се съдържат в някои привидно реалистични оценки в края на 2021 г. и началото на 2022 г. за крайните намерения на Русия и способността на Украйна да устои на нападението на Москва, може би са **симптом на един по-широк проблем в дебатите за международните отношения**. Може би той се дължи не само на липсата на общ реализъм в оценките на относителната сила в Източна Европа. Той може да бъде свързан и със **специфични черти в някои аспекти на реалистичната школа в международните отношения**.

Реализмът като теория на международните отношения не се вглежда в дълбочина във вътрешните работи на държавите, чиито конфликти анализира. Често пъти реалистите не се интересуват от вътрешната политика и културата на държавите, чието поведение и външнополитически резултати въпреки това се опитват да прогнозират. Този вид реализъм използва само минимални национални данни, за да оцени човешкия, военния, индустриалния и технологичния капацитет на участниците в конфликта. Дисциплината "Международни отношения" за такива реалисти трябва да бъде точно такава. Тя не трябва да се интересува от това, което се случва вътре в държавите. Възможно е подобни начини на мислене да са допринесли за неотдавнашните погрешни оценки на способността на Украйна да се защитава.

Пренебрежение към украинските и руските вътрешни работи днес води до късогледство в оценките на шансовете за руско-украинско примирие или споразумение. Отново се появява привидно реалистичен призив да се търси възможното, а не желаното. Както и в предишни предложения, прилагането на такава стратегия се представя като начин за укротяване на конфликта между Киев и Москва. В призива се твърди, че се предлага по-малко от идеално, но прагматично и постижимо решение.

И все пак подобни призови за незабавни преговори и бързо прекратяване на огъня не обръщат внимание на сложните ситуации, пред които са изправени както Зеленски, така и Путин във вътрешен план. Вместо да бъдат реалистични, те пораждат надежди за недостижим мир. Перспективите за положителен резултат от преговорите са неясни, докато настоящият руски

политически режим остане непокътнат, а ситуацията на място не се промени из основи. Конституциите на Украйна и Русия определят един и същ регион като част от тяхната територия и забраняват на всяка от страните да прави териториални отстъпки. Както е посочено другаде, официалните руски анексии от 2014 г. и 2022 г. създадоха огромни правни пречки пред политическото уреждане на войната[2].

Някои наблюдатели твърдят, че законите, включително конституциите, могат да бъдат променяни, размивани или лесно пренебрегвани. Това важи особено за авторитарни държави като Русия, в които властта е силно концентрирана и които по никакъв начин не зачитат върховенството на закона. Не само формалните правни пречки пред руско-украинското споразумение обаче са големи. И в двете страни има все по-многобройни и частично въоръжени политически групи, които правят подобен сценарий все по-невероятен. Тези групи, по идеологически и други причини, са категорично против всякакви териториални отстъпки в полза на врага.

Вътрешна политика на войната и мира

Непримиримите лагери в Украйна и Русия са от съвсем различен ранг в етично, правно и политическо отношение. Каквито и да са техните морални и интелектуални качества обаче, те са политически значими и в двете страни. В Украйна ястребският лагер обхваща голямото мнозинство от населението, всички значими политически партии и голяма част от гражданското общество. **Повечето украинци настояват за пълно възстановяване на справедливостта, целостта и суверенитета на Украйна и не биха се съгласили на никакви териториални отстъпки в полза на Русия.** Тази нагласа досега се втвърдяваше с всеки допълнителен месец на войната.

В Русия картината е по-смесена и променлива, но голяма част от руския елит и население са убедени в справедливостта и правото на Москва върху анексираните украински земи. През 2022 г. проучване на общественото мнение установи, че **75% от руснаците подкрепят новите анексии**[3]. Това е въпреки факта, че руските териториални претенции включват области, обявени за част от Руската федерация през септември 2022 г., но никога не са били окупирани от руски войски, нито завзети и загубени отново.

Цялостната руска перспектива може да се различава от украинската по отношение на относителната стойност на различните анексирани територии. Руското мнение за новопридобитите земи на страната може да прави разлика между неотдавна анексираните континентални области на Украйна, от една страна, и украинската автономна република Крим,

завладяна през 2014 г., от друга. Преди девет години в руското общество съществуваше – и до днес продължава да съществува, широкообхватен "кримски консенсус". Основното руско обществено мнение разглежда анексирането на черноморския полуостров от Москва като принципно легитимно, стратегически разумно и национално полезно.

За разлика от това **интензивността на въображаемата руска историческа и културна връзка с новоприсъединените украински сухоземни области Донецк, Луганск, Херсон и Запорожие е по-ниска**. Много руснаци вероятно биха сметнали връщането в Украйна на неотдашните придобивки за по-малко достойно за съжаление за страната им, отколкото загубата на Крим. Подобна диференциация на руските нагласи към окупирания през 2014 г. полуостров и континенталните територии на Украйна, придобити през 2022 г., стои зад много от настоящите уж прагматични предложения за прекратяване на огъня и мирни споразумения.

Предположението за по-голяма легитимност и значимост на руската анексия от 2014 г. в сравнение с неотдашното заграбване на земя от Москва е общоприето сред много наблюдатели. То също така кара някои да смятат, че руските анексии отпреди девет години и тези от миналата година могат да бъдат политически разделени. От тази гледна точка двете анексии трябва да бъдат третираны по различен начин в стратегическото мислене и дипломатическите усилия на Киев и Запада.

Въпреки това **настоящият текст на руската конституция не прави разлика между земите, анексирани през 2014 г., и тези, анексирани през 2022 г.** Не е ясно дали отмяната на по-скорошните руски териториални придобивки би била значително по-лесна за Москва, отколкото отмяната на окупацията на Крим преди девет години. Броят на руските жертви във войната за югоизточната част на континентална Украйна нараства с всеки изминал ден вече повече от година.

За разлика от жертвената намеса на Москва от февруари 2022 г. насам, присъединяването на Крим през февруари и март 2014 г. беше напълно безкръвно за Русия (макар и не толкова за Украйна). Човешката цена за Русия от неотдашното завземане на четирите новоприсъединени области е висока и все още се увеличава. Политическият залог на хипотетичното връщане на новоокупираните територии се увеличава. Някои от тези, които са загубили приятели или роднини във войната в Югоизточна Украйна, имат достъп до оръжие.

Крим и континенталната част на Украйна

Има и други причини, поради които анексирането на Крим от Русия през 2014 г. и на континенталната част на Украйна през 2022 г. не може лесно да бъде разделено при

хипотетични преговори. Икономическата, социалната и политическата устойчивост на Черноморския полуостров е тясно свързана с контрола на Русия върху териториите, анексирани през септември миналата година. Географската и икономическата взаимосвързаност между Крим и югоизточната суша на Украйна е основна причина за пълномащабното нахлуване на Москва през 2022 г. Подобни мотиви са стояли и зад включването на Крим от царското правителство в Таврическата губерния през 1802 г. Тази административна единица на късната империя на Романови обхваща освен Черноморския полуостров и голяма част от днешния югоизточен украински континент. За разлика от нея нито една от териториите на днешната Руска федерация не е била част от Таврическата губерния.

През 1954 г. тясната връзка на Крим с украинските суходолия на север отново става важна, вече в рамките на Съветския съюз. Дълбоките връзки между различните части на украинското черноморско крайбрежие обуславят първоначално незначителна административна, но впоследствие силно политическа промяна в рамките на Съветския съюз. Социално-икономическите изчисления са основната причина, поради която полуостровът е прехвърлен от съветското правителство към Украинската съветска социалистическа република (УкрССР) от далечната Руска съветска федеративна социалистическа република (РСФСР), към която принадлежи като ексклав от 1922 г.

Някои по-малко рационални фактори със сигурност са определили решението на Путин да продължи мащабна завоевателна война и масирано анексиране през 2022 г. Те включват, например, народен иредентизъм, постсъветски ресентимент, колониална амбиция, хегемонистична позиция, стратегическа грешка в изчисленията и фашистки импулси. **Най-прагматичната детерминанта на пълномащабното нахлуване на Москва в южна Украйна през 2022 г. обаче беше геоекономическата и политическата неустойчивост на Крим като постоянен руски ексклав.** Полуостровът, включително и с оглед на продължаващите западни санкции срещу Крим от 2014 г. насам, едва ли някога щеше да стане самодостатъчен[4]. Докато се намираше далеч от Русия и нямаше сухопътна връзка с нея, той щеше да продължи да източва големи субсидии от централния бюджет на Русия. Някои от същите чуждестранни наблюдатели, които все още смятат Путин за рационален актьор, пренебрегват тези практически детерминанти на руските анексии през 2022 г. Предполагаемите прагматици смятат, че ако се позволи на Путин да запази Крим, той може да бъде убеден да остави континентална Украйна на мира. Такива политици обаче забравят политическото и икономическото значение на управлението на Русия над югоизточната част

на континентална Украйна за продължаването на по-значимата и по-стара кримска авантюра на Москва.

Контролът на Москва върху новопридобитите територии в югоизточна Украйна е от значение не само от логистична гледна точка за свързването на Русия и полуострова чрез добавянето на северен сухопътен мост към южния Керченски мост, свързващ Крим с Русия. Новоприсъединените украински сухоземни райони съдържат и природни ресурси, важни за Крим. Това се отнася по-специално за сладката вода, която тече от река Днепър през Севернокримския канал към полуострова.

Частичен обрат на неотдавнашното разширяване на Русия в рамките на нова руска конституционна реформа би бил малко по-вероятен, отколкото доброволното намаляване на международно признатата държавна територия на Украйна. То обаче, поне за режима на Путин (или за един путинистки режим след него), ще бъде по-трудно осъществимо от първоначалните анексии. Последните отнеха броени дни през септември 2022 г. Отмяната на това официално разширяване на Русия и предаването на територии, които сега се смятат за пълноправна част от Федерацията, за повечето руски националисти би било смущаващо, ако не и нелегитимно.

Предаването на сега официално руски държавни територии би могло да бъде пример и за други руски региони. В случай на дълбока социално-икономическа криза като тази от началото на 90-те години на XX век различни републики и области на Русия биха могли да обмислят да последват примера на връщане на анексираните територии към Украйна с излизане от Федерацията. Руският политически и интелектуален елит е твърде наясно с тези рискове. Затова той няма да иска да създаде прецедент за бъдещо откъсване на руски региони от Федерацията.

Заклучения и препоръки

Много от неотдавнашните призови за прекратяване на огъня или за мирни преговори се основават на предположението, че Русия, Украйна или дори и двете страни могат да се откажат от области, които понастоящем са официални части от техните държавни територии. Подобни предположения са спекулативни. Те не проблематизират факта, че регионите, които Москва анексира през 2014 г. и 2022 г., понастоящем се претендират както от украинската, така и от руската конституция. В качеството си на "гаранти" на своите конституции президентите на двете държави са длъжни да прилагат основните им закони.

Предложенията, които премълчават този фундаментален въпрос, обикновено не познават и политическите пречки пред конституционните промени, които би изисквало едно устойчиво споразумение между двете страни. Затова твърденията за прагматизъм на различните привърженици на руско-украинското споразумение са нереалистични. Нито Киев, нито Москва могат лесно да се противопоставят на избирателите, които са категорично против всякакви териториални отстъпки на вражеската държава.

Затова предположението, че споразумение между Украйна и сегашния руски режим е постижимо, е подвеждащо. Подобни коментари създават фалшиви очаквания за продължаващи дипломатически усилия за успокояване на въоръжения конфликт. Те предизвикват дискурсивни задънени улици в публичните дебати относно настоящата и бъдещата военна подкрепа за Украйна. Повтарящите се призови за преговори могат да създадат илюзията за политическа алтернатива на продължаващите въоръжени усилия на Украйна за освобождаване на окупираните от нея територии. По този начин те отлагат, намаляват и възпрепятстват по-решителната помощ на Запада за Киев. Въпреки че публично насърчават мира, ефектът от устните и писмените намеси на тези пацифисти парадоксално удължава настоящата война. Те, разбира се, означават и девалвация на международното право и подкопаване на европейския ред за сигурност.

На този фон държавните служители, политиците, журналистите и другите коментатори трябва да подхождат информирано към призивите за бързи преговори и **да се въздържат от прокарване на разказа "мир за земята"**. Както политиците, така и формиращите общественото мнение следва в своите закрити и публични обсъждания и действия:

- да са наясно с правните предизвикателства пред постигането на компромис както в Украйна, така и в Русия;
- да имат предвид вътрешните групи в двете страни, които възпрепятстват подобен сценарий;
- да вземат предвид географската и икономическата връзка на анексирания Крим с другите анексирани територии и по този начин да се осъзнае погрешимостта на идеята, че Русия може да се задоволи само с контрола над Крим.

Политическите предложения следва да се основават, доколкото е възможно, на фактите. В много случаи **самото изброяване на някои съществени подробности от вътрешните работи на Русия и Украйна би трябвало да е достатъчно, за да се поставят под въпрос привидно прагматичните разсъждения, призоваващи за бърз мир.**

Референции

- [1] Samuel Charap and Scott Boston, "The West's Weapons Won't Make Any Difference to Ukraine" ("Оръжията на Запада няма да променят нищо в Украйна"), Foreign Policy, 21 януари 2022 г., <https://foreignpolicy.com/2022/01/21/weapons-ukraine-russia-invasion-military/>.
- [2] Andreas Umland, "Four Challenges Facing a Ukrainian-Russian Truce" ("Четири предизвикателства пред украинско-руското примирие"). Part I: The Constitutional Impasse, SCEEUS Report, № 2, 2023 г. <https://sceeus.se/en/publications/four-challenges-facing-a-ukrainian-russian-truce-part-i-the-constitutional-impasse/>.
- [3] Walter C. Clemens, "Are Russians again dizzy with success? Putin would have us believe so" ("Отново ли руснаците са замаяни от успеха? Путин би искал да ни накара да повярваме, че е така"), The Hill, 15 март 2023 г. <https://thehill.com/opinion/international/3894707-are-russians-again-dizzy-with-success-putin-would-have-us-believe-so/>
- [4] Andreas Umland, "Why post-corona Russia will eventually hand Crimea voluntarily back to Ukraine", ("Защо пост-ковидна Русия в крайна сметка ще предаде Крим доброволно на Украйна") Emerging Europe, 12 юни 2020 г. <https://emerging-europe.com/voices/why-post-corona-russia-will-eventually-hand-crimea-back-to-ukraine/>.